

Csiha Gábor – Farkas Ádám

Sorsformáló katonajogászok nyomdokaiban¹

(Emlékezés dr. Kovács Tamás nyá. altábornagyra)

Társaságunk megdöbbenéssel vette hírért, hogy tiszteletbeli elnöke, dr. Kovács Tamás nyá. altábornagy, nyugalmazott legfőbb ügyész úr 2020. április 26-án, életének 79. évében elhunyt. Altábornagy úrral egy példaértékű munkásságú tagja távozott a magyar katonajogász közösségnek. Emlékét őrizni fogjuk, s a tisztelgés jegyében adjuk közre annak a tanulmánynak a korrigált változatát, amellyel a szerzők a Társaság alapító elnökének 75. születésnapjára tisztelgtek.

Akkor, amikor dr. Kovács Tamás nyugállományú altábornagy úr, nyugalmazott legfőbb ügyész szakmai, tudományos munkásságát vizsgáljuk és méltatjuk, nem „egyszerűen” egy emblemikus és máig nagy hatást kifejtő életút előtti tisztelgésre vállalkozunk, hanem egy olyan meghatározó katonajogász munkásságra tekintünk fel, amely méltán illeszkedik a modern Magyarország katonai büntetőjogának

¹ A tanulmány a szerzők korábban közölt munkájának módosított változata. Vö.: Csiha Gábor - Farkas Ádám: Sorsformáló katonajogászok nyomdokain: Kovács Tamás altábornagy úr munkásságának helye és szerepe a magyar katonai büntetőjog formálásában részt vevő modern magyar katonajogászok panteonjában, In: Vókó György (szerk.): *Tiszteletkötet Dr. Kovács Tamás 75. születésnapjára*, Budapest, Országos Kriminológiai Intézet, 2015, 15-32. o.

fejlődését meghatározó katonajogászok sorának áldásos tevékenységébe.

Altábornagy úr emberi és szakmai kvalitásai, a katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás pallérozása és megmentése terén kifejtett áldozatos helytállása tehát példaként áll előttünk. Olyan példaként, amelyet érdemes a nagy történelmi elődök egy-némelyikének munkásságának folytatásaként áttekinteni, hiszem elvitathatatlan tény, hogy dr. Kovács Tamás nyugállományú altábornagy méltán lépett az elmúlt évtizedekben a sorsformáló katonajogászok nyomdokaiba, akik a 19. század végétől művelték, elemezték és lehetőségeikhez mérten formálták a magyar katonai büntetőjogot és igazságszolgáltatást.

Ezen tanulmányunk célja tehát áttekinteni – a szerzői szabad mérlegelés jogával élve – egyes sorsformálónak tartott korábbi katonajogászok, vagyis egyenruhás jogalkalmazók és jogalkotók munkásságát és hatását a magyar katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás működésére és szakirodalmára, hogy aztán ezekre figyelemmel tisztelgünk dr. Kovács Tamás nyugállományú altábornagy úr munkássága előtt.

1. Helyzetjelentés a katonai jogról

Amennyire természetesen következik az állam és a jog fogalmából az erőszak szükségessége azok létezéséhez és működéséhez, olyannyira hat természetellenesnek – legalább a katonajogászok és katonai jogászok számára – az az állapot, amelyben a magyar állam- és jogtudomány mind oktatása, mind szakirodalma tekintetében immár mondhatjuk, hogy évszázadok óta senyved.²

² Sokszor idézett példája ennek Pap Kálmán gondolata miszerint „*Szükséges volna tehát, hogy szakítva azon gyakorlattal, mely az ez idő szerinti katonai*

A tág értelemben vett katonai jog, de ezen belül a katonai büntetőjog, vagy bármely más terület sem tekinthető a hazai állam- és jogtudományi diskurzus elismert és bevett tárgykörének.³ Hova tovább kimondhatjuk, hogy a fegyveres

büntető igazságszolgáltatást gáncsolja ugyan, de magával az elégedetlenség ily kitérésével be is éri, - jövőre az idevágó kérdések valódibb érdeklődésre, beható megvizsgálásra érdemesíttessenek, s ez által ugy a szakkörök, mint általában a közvélemény előtt kellőképen tisztába hozassék..." PAP Kálmán: *Adatok a katonai büntető igazságszolgáltatás reformjához*, Budapest, Atheneum társulat könyvnyomdája, 1890, 4. o.

Hasonlóképp citálható Gábor Gyula gondolata is, aki 1902-ben írta a következőket: „*Merész vállalkozás egyáltalán könyvet írni a katonai büntetőjogról Magyarországon. [...] Nem divat a katonai büntetőtörvényeket ismerni, legfeljebb is ócsárolni szokás azokat, pedig a legkevesebb, amit elvárhatunk az ócsárlóktól az, hogy ismerjék azt, amit kicsinyelnek.*” GÁBOR Gyula: *A szerb katonai büntetőtörvénykönyv*, Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája, 1902. 5. o.

Száz év távlatából szemlélve Kelemen Roland a polgári kor honvédelmi jogi bibliográfiáját feldolgozó kötetét bevezető tanulmányában így írt erről: „*a fenti katonai büntetőjogra tett megjegyzések nemcsak a katonai büntetőjog irodalmára igazak, hanem a teljes katonai jog, honvédelmi jog irodalmára is. Sőt... az átfogó, rendszerszintű, áttekintő jellegű gondolkodók és irodalom még inkább hiánycikként aposztrofálhatók...*”

KELEMEN Roland: Előszó helyett – *Megjegyzések a honvédelmi jog irodalmához*, valamint annak egyes gócpontjainak áttekintése a polgári korszakban, In: KELEMEN Roland (szerk.): *Bibliographia Iuris Militaris: A polgári korszak honvédelmi jogi szakirodalmának áttekintése*, Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2018, 8-9. o.

³ Már a fogalmak meghatározása sem tekinthető könnyű feladatnak, hiszen míg a magyar állam- és jogtudomány fogalomtárai, lexikonjai, illetve jogszabályi környezete a katonai igazgatás, a védelmi igazgatás, vagy épp a honvédelmi igazgatás fogalmait ismerik, addig a katonai jog és a honvédelmi jog vonatkozásában legfeljebb is a korábbi évtizedek katonai lexikonjaihoz nyúlhatunk. A Katonai Lexikon szerint a honvédelmi jog a „*jogrendszer része; azoknak a jogi szabályoknak az összessége, amelyek a honvédelem rendszerére és annak működésére, az állami, társadalmi szövetkezeti szervezeteknek és az állampolgároknak a honvédelemmel*

védelmi – és különösen a katonai – tárgykörök a hazai jogélet perifériájára sodródtak a mögöttünk álló évszázadok során.

Ez a jelenség ambivalens érzéseket kelt mindazokban, akik e terület művelése mellett törnek lándzsát akár gyakorló jogászként, akár kutatóként. Egyrésztől ugyanis, ha nagy ritkán szembe találjuk magunkat a katonai jog, vagy annak valamely részterületét boncolgató „civil” okfejtéssel, akkor nem ritkán kívánjuk azt, hogy bár ne is történt volna semmi inkább e téren. Nem ritka ugyanis, hogy valamely jogterület jeles művelője és értője saját témája kapcsán kitekint egyes részterületekre a fegyveres védelem vonatkozásában, s teszi ezt a saját civil területének logikája és „létszemléltete” szerint, mélyreható szervezeti tapasztalatok és ismeretek, vagy legalább a szervezeti sajátosságok szakirodalmi áttekintése nélkül, ami rendszerint a vizsgálódás katonai szakmaiságának hiányába torkollik, s ekként egyensúlyhiányos, torz nézőpont kialakításához vezet. Másrésztől azonban módfelett lesújtó azt tapasztalni, hogy miközben a katonai jog dolgával a 19. század végén a 20. század első felében egy szűk létszámú döntően gyakorló jogász közösség foglalkozott csupán a megfelelő egyetemi, illetve tudományos támogatottság hiányában, aközben a 20. század végén és a 21. század elején ez a helyzet

kapcsolatos feladataira, kötelezettségeire, ill. jogaira vonatkoznak. A legfőbb honvédelmi tartalmú szabályok az Alkotmányban találhatóak. Ezekben nyugszanak a honvédelmi törvény szabályai. A honvédelmi jog részei azok a rendelkezések is, amelyek egyéb ágazati v. funkcionális jogszabályban találhatóak, de tartalmuknál fogva a honvédelemhez kapcsolódnak.” (Damó László (szerk.): *Katonai Lexikon*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 280-281. o.) Ugyanebben a kötetben a katonai jog a „honvédelmi joghoz tartozó azon jogszabályoknak az összessége, amely meghatározza fegyveres erők szervezeti felépítését, működését, valamint a katonák jogait és kötelességeit.” (Damó László (szerk.): *Katonai Lexikon*. Budapest: Zrínyi Katonai Kiadó, 1985. 318. o.)

nem hogy jobbá, de a kétezres évek elejéig inkább rosszabbá változott, s talán az elmúlt évekkel indult csak el az átlendülés, a megújulás irányába.

A 20. század végével – mint tudjuk – a fegyveres testületek a magyar állam és jog átalakításának kárvallottjaivá, jó ideig bünbakjává váltak a szocialista államrendszer leépítésével összefüggésben. Ez a trend egybeesett a neoliberais éthosz térnyerésével, amelyben a posztjaltai békeillúzió szintén az állam fegyveres tevékenységeinek korlátozása felé mutatott. Ennek folyományaként Magyarország katonai és belbiztonsági képességei átalakításra, létszámukban és képességeikben sok tekintetben csökkentésre kerültek, valamint a katonai jog is kiszorult az állam- és jogtudományi oktatásból épp úgy, mint a szakirodalom kedvelt témáinak köréből.

Ma Magyarországon az egyes jogterületek közös jellemzőjeként emelhető ki, hogy azok az esetek döntő többségében csak elenyésző mértékben, egy-egy rövid okfejtés erejéig tekintenek ki a katonai jogi vonatkozásokra, vagy ha ki is térnek arra, minimális relevanciával jelenítik meg ezt a területet, legyen szó annak büntetőjogi, alkotmányjogi, közigazgatási jogi vonatkozásairól. Nincs ma Magyarország egyetlen egyetemén, vagy intézetében sem katonai jogi tanszék, vagy legalább egy kutatócsoport, ami jelentős adósság a hazai állam- és jogtudomány szervezőinek számláján akkor, amikor a biztonsági környezet rendkívüli változásainak során vált egyértelművé, hogy a fegyveres védelmi – és ezen belül a katonai – képességek szabályozása igenis akut és aktuális témakör.

Az ilyen ínséges időkben nem meglepő a területtel foglalkozók nosztalgikus múltba tekintése azokra az időkre, amikor a katonajogászok még egyre-másra megjelentek a hazai

állam- és jogtudományi szakirodalomban, s amikor még a katonai jog számos szempontból szervesen illeszkedett a hazai állam- és jogfelfogásba, az állam és jog működéséről alkotott képbe, igaz az oktatási intézmények struktúrájába még akkor sem.

Természetesen tudomásul kell venni, hogy a 19. század vége és a 20. század első fele még a klasszikus háborúk fenyegetésének terhe alatt egy a maitól nagy mértékben elütő biztonsági környezetben szemlélte az állam és a jog működését. Ebben a miliőben nem volt meglepő, hogy ha szűkösen is, de teret engedtek a katonai jog kérdéseinek. Látni kell azonban azt is, hogy bár ma már nem a klasszikus háború az elsődleges biztonsági kihívás hazánk számára, azt mégsem mondhatjuk, hogy a fegyveres védelem által kezelendő kihívások a háttérbe szorultak volna.

Ebben az időszakban tehát létérty igényt elégitenek ki azok, akik őrzik a katonai jog művelésének lángját⁴ és

⁴ Kiemelhető közülük Hautzinger Zoltán, Kardos Sándor, Kádár Pál, Földesi Ferenc, Lakatos László, Varga Attila Ferenc, Patyi András, Simicskó István, valamint Till Szabolcs. (Lásd: HAUTZINGER Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*, Pécs, AndAnn kiadó, 2010; HAUTZINGER Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2011; KARDOS Sándor: *A magyar katonai büntetőjog múltja és jelene*, Miskolc, ME Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, 2003; KÁDÁR Pál: *A Magyar Honvédség irányításának és vezetésének időszerű jogi és igazgatási problémái*, Budapest, ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, 2009; FÖLDESI Ferenc: *A magyar területi katonai igazgatási rendszer fejlődéstörténete 1920-tól a jelenlegi szervezeti rendszer kialakulásáig, valamint egy lehetséges szervezeti felépítése*, Budapest, ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, 2004; LAKATOS László: *A katonai vezetés rendszerének változási folyamata a rendszerváltástól napjainkig*, In: JAKAB András, TAKÁCS Péter (szerk.): *A magyar jogrendszer átalakulása, 1985/1990 - 2005: Jog, rendszerváltozás, EU-*

igyekeznek tovább vinni azoknak az elődöknek az örökségét, akik a korábbi időszakokban megjelenítették, gondozták és fejlesztették e tárgyköröket a hazai állam- és jogtudományi szakéletben.

2. A sorsformáló elődök és munkásságuk a 19. század végén és a 20. században

Igaz a katonai jog egyes területeivel foglalkozók felkutatása és munkásságuk elemzése, értékelése még csak egy részben

csatlakozás, Budapest, Gondolat Kiadó - ELTE ÁJK, 2007, 422-431. o.; LAKATOS László: Honvédelmi igazgatás, In: LAPSÁNSZKY András (szerk.): *Közigazgatási jog: Fejezetek szakigazgatásaink köréből*, Budapest, CompLex Wolters Kluwer, 2013, 181-232. o.; VARGA Attila Ferenc: *A fegyveres erő alkalmazásának műveleti jogi aspektusai a válságreagáló műveletekben*, Budapest, PhD értekezés, 2013; PATYI András: VIII. Fejezet. A Magyar Honvédség és egyes rendvédelmi szervek, In: JAKAB András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja I.*, Budapest, Századvég Kiadó, 2009. 1419-1475. o.; PATYI András: A védelmi alkotmány alapkérdése: a fegyveres erő rendeltetése, In: BIHARI Mihály, PATYI András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára*, Győr, Universitas-Győr Kht., 2010, 437-449. o.; Simicskó István: *A országvédelem és országmozgósítás szervezeti, hatásköri, irányítási rendszere minősített időszakokban (Történelmi korokon át napjaink hatályos szabályozásáig)*, Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, PhD, 2008; TILL Szabolcs: *A honvédelem alkotmányos kereteinek hangsúlyeltolódásai a rendszerváltástól az Alaptörvényig*, Budapest-Róma, PhD értekezés, 2015; KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949: Egy elfelejtett jogterület a jogalkotás tükrében*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017; KELEMEN Roland: Egy elhúzódo harc margójára: Az ítélezési nyelv kérdése az 1912. évi közös katonai bünvádi eljárás kodifikációja során, In: GOSZTONYI Gergely; RÉVÉSZ T Mihály (szerk.): *Jogtörténeti parerga II: Ünnepi tanulmányok Mezey Barna 65. születésnapja tiszteletére*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018 127-134. o.)

teljesített vállalása korunk katonajogászáinak, ⁵ mégis néhányakat már biztosan ki tudunk emelni a meghatározó alakok közül, akik valóban sorsformáló, meghatározó munkát végeztek, különösen a katonai büntetőjog vonatkozásában. Méltán sorolhatjuk ezen szakírók közé Pap Kálmánt, Gerő Gyulát, Cziáky Ferencet, Győrffy Lászlót, valamint Schultheisz Emilt.

2.1. Pap Kálmán

A magyar katonai büntetőjog dualizmuskori szakirodalmának egyik legmeghatározóbb alakja az a Pap Kálmán tábornok hadbíró, aki 1914-ben az igazságügyi tisztikar vezetője és e

⁵ A teljesség igénye nélkül tekinthetünk ki a korábbi szakirodalomra: GÁBOR Gyula: *A szerb katonai büntető törvénykönyv*, Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája, 1902; GÁBOR Gyula: *Tanulmányok a katonai büntetőjogból*, Budapest, Grill Károly cs. és kir. udv. könyvkereskedése, 1901; JILLY László: *A katonai igazságszolgáltatás jelentősége és szükségessége békében és háborúban*, Budapest, Különlenyomat a Magyar Katonai Szemle 1943. évi 1. számából, 1943; KRAUS Kálmán: *Főtárgyalás a haditörvénytörvény előtt*, Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1913; LEVENTE Nándor: *Bírósági szervezet és eljárás a hadrakelt seregnél*, Budapest, Különlenyomat a Magyar Jogászegyleti Értekezések 1942. évi 1-2 számából, 1942; SZILÁGYI Arthur Károly: *Értekezések a katonai jog köréből*, Budapest, Grill Károly cs. és kir.udv. könyvkereskedése, 1896; FINKEY Ferenc: *A magyar anyagi büntetőjog jelen állapota*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1923; OSVÁTH Ferenc: *Katonai büntető törvénykönyv*, In: ANGYAL Pál, ISAÁK Gyula (szerk): *Büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941; ASBÓTH János: *A Magy. Kir. Honvédelmi Ministerium működése, 1867-1872*, Budapest, Magyar Királyi Államnyomda, 1873; BÁRCZY István: *A magyar királyi Honvédelmi Minisztérium működése 1873-1877*, Budapest, Légrády, 1879; BÍRÓ Pál: *A magyar királyi honvédelmi ministerium működése az 1877-1890. években*, Budapest, Pallas, 1891; MÁRTONFFY Károly: *A mai magyar honvédelmi igazgatás*, Budapest, Állami nyomda, 1943.

minőségében a Honvédelmi Minisztérium igazságügyi csoportfőnöke is volt.⁶ Pap Kálmán munkássága rendkívül jelentősnek tekinthető, hiszen neki köszönhető a dualizmus katonai büntető- és fegyelmi fenyítőjogának első kézikönyve,⁷ valamint egy jelentős ismeret anyag feltárása, amely révén adatokkal⁸ és nemzetközi modellek megismertetésével⁹ igyekezett segíteni a hazai katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás ez idő tájt már módfelett sürgetett reformját.

Pap Kálmán munkásságát mindvégig egyértelműen az a jobbító szándék határozta meg, amely meglátásom szerint minden a tudomány, vagy legalábbis a szakírás terepére merészkedő katonajogásznak hivatástudatából fakadó vágya: szakszerűen megismertetni a katonai jogot és lehetőség szerint munkálkodni annak fejlesztésén, sorsának jobbításán. Ez a beállítódás szükségképpen magában foglalja azt is, hogy a katonai jog elhanyagoltságát kritizálni kell. Ez Pap Kálmán személetében is sarokkő volt, amit ő maga is rögzített, mikor úgy fogalmazott: *„Kettős azon érdek, melynek megóvása a katonai büntető igazságszolgáltatás feladata, t. i. úgy a jogi rendnek általában, mint különösen a katonai szolgálatnak, vagy más szavakkal: a sereg harczképességének érdeke. Azt hinnők tehát, hogy e kétszeresen fontos feladat következtében az ide vágó kérdések is kétszeres érdeklődéssel találkoznak. De*

⁶ Lásd: PAP János: A honvéd ügyész helye és szerepe a magyar katonai igazságszolgáltatásban 1912-1946 között, In: *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2013/1. szám, 83. o.

⁷ PAP Kálmán: *A katonai büntető és fegyelmi fenyítőjog kézikönyve*, Budapest, Grill Károly kiadása, 1888.

⁸ PAP Kálmán: *Adatok a katonai büntető-igazságszolgáltatás reformjához*, Budapest, Grill Károly kiadása, 1890.

⁹ PAP Kálmán: *A katonai büntető igazságszolgáltatás más államokban*, Budapest, Grill Károly kiadása, 1890.

éppen ellenkezőleg áll a dolog; mert katonái részéről e kérdéseket, mint nem szoroson katonaiakat, igen gyakran csak alárendelt jelentőségűeknek veszik; a jogtudomány pedig azon határozványok ismertetését, a melyek szerint a büntető hatalom a hadsereghez tartozó személyek fölött gyakoroltatik – a maga rendszerébe mindeddig nem vette föl. A katonai büntetőjog határozványai jogi tanintézeteink egyikén sem adatnak elő, azok jogi kézikönyveink egyikében sincsenek még csak vázlatosan sem ismertetve. E közönyösség egyáltalában érthetetlen; mert a jogtudomány vajjon mi okból idegenkedik saját fennhatósága alá keríteni oly területet, a melyet eddigelé inkább csak a hatalom területének szoktak tekinteni, - viszont katonai részről mi okból vonakodnak a katonai érdeket azon esetre is biztosítani, ha a hatalmi tényezők e téren is jogi tényezőkre változnának át?”¹⁰

E tekintetben – még ha apróbb előre lépések történtek is – mondhatjuk, hogy Pap Kálmán munkássága programadó is volt egyben úgy saját kora, mint az utókor katonajogászai és katonai jogászai számára, de még tágabban úgy a jogalkotó, mint az állam- és jogtudomány, valamint az e célú felsőoktatás formálói és irányadói számára.

2.2. Gerő Gyula

Gerő Gyula szakirodalmi munkásságát a gyakorlati szemlélet jellemezte, ami mellett azonban katonajogászai életútjának koronájaként az 1930. évi II. törvénycikk megalkotásában, szakmai előkészítésében végzett munkája említendő meg. Erről

¹⁰ PAP Kálmán: *Adatok a katonai büntető-igazságszolgáltatás reformjához*, Budapest, Grill Károly kiadása, 1890. 3. o.

nem csak a minisztertanácsi jegyzőkönyvek,¹¹ de az országgyűlési vita dokumentációja is megemlékezett.¹²

Gerő Gyula az első önálló nemzeti katonai büntetőtörvénykönyv megalkotásának elősegítésével megkerülhetetlen alakjává vált a hazai katonai büntetőjog történetének, hiszen hathatósan mozdította elő a nemzeti kodifikáció kiteljesítését és annak az áldatlan állapotnak a felszámolását, amelybe Magyarország 1912-ben azzal került, hogy megalkotta ugyan a katonai büntető perrendtartás törvénycikkeit a közös hadsereg¹³ és a honvédség számára,¹⁴ azonban azokat a maguk modern és haladó személete ellenére arra kárhoztatta, hogy egy rendkívül idejétmúlt és szemléletében is letűnt időket tükröző anyagi jogi katonai büntetőkódexet, az 1855-ben császári nyílt paranccsal hatályba léptetett osztrák katonai büntetőkódexet érvényesítsék.¹⁵

¹¹ A Minisztertanács 1925. március 18-i jegyzőkönyvének 9. pontja szerint a honvédelmi miniszter az új katonai büntetőtörvénykönyvet előkészítő bizottság elnökének, Gerő Gyula nyugállományú altábornagy hadbírónak, valamint két tagjának, Császár Viktor külügyi miniszteri tanácsosnak, valamint Mück Guidó nyugállományú hadbíró alezredesnek tiszteletdíj megállapítását kéri 1924. július 1-étől 1925. június 30-ig. Lásd: MNL OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek – 1925.03.18. 9. pont.

¹² Az országgyűlés felsőházának 1929. december 13-án tartott 72. ülésére a honvédelmi miniszter Gerő Gyula tábornok főhadbíróként jelentette megbízottként. Lásd: Az 1927. évi január hó 25-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója. V. kötet. Budapest: Athenaeum, 1930. 13. o.

¹³ *A közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról szóló* 1912. évi XXXII. törvénycikk.

¹⁴ *A honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról szóló* 1912. évi XXXIII. törvénycikk. Rendszerét lásd bővebben: KELEMEN Roland: Az első magyar Katonai Bünvádi Perrendtartás rendszere (1912. évi XXXIII. törvénycikk), In: *Magyar Bünyldöző*, 2017/1-2. szám, 29-52. o.

¹⁵ Bővebben lásd: FARKAS Ádám-KELEMEN Roland: *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti*

Szakirodalmi munkássága kihatott a katonai nevelő- és képzőintézetek jogi oktatására¹⁶ épp úgy, mint a katonai irodalomra.¹⁷ A katonák számára kiadott átfogó jogi ismeretek tárgyalása, vagy épp a hadiárulás és a kémkedés új fogalmáról írott gondolatok mellett publikációi kiterjedtek a csendőrök és honvédek nősülési ügyei körüli eljárásra¹⁸ éppúgy, mint ugyanezen kérdések közös hadseregbéli szabályozásának vizsgálatára.¹⁹

2.3. Cziáky Ferenc

Cziáky Ferenc a hazai katonai büntetőjog történetének úttörőjeként is megjeleníthető gyakorló jogászi tapasztalatainak irodalmi megjelenítése mellett. E tekintetben kiemelendő, hogy ő az egyik olyan nagy előd, aki a Sozialtechnik terepéből megindította a magyar katonai büntetőjog vizsgálatát a Sozialwissenschaft irányába.

A katonai büntető és fegyelmi jog történetét feltáró monográfiája²⁰ – még az egyes korai időszakokra vonatkozó forráskritika mellett is – egyedinek tekinthető a hazai

vázlata. *Tanulmányok a katonai büntető joghistória köréből*. Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015.

¹⁶ GERŐ Gyula: *Jogismeretek. A katonai büntetőjog, a magánjog, a váltójog, az általános államtan, a köz- és közigazgatási jog, a nemzetgazdaságtan és a nemzetközi jog alapvonalai: tankönyv a M. K. Honvéd Nevelő- és Képzőintézetek számára*, Budapest, Pallas, 1917.

¹⁷ GERŐ Gyula: A hadiárulás és a kémkedés új fogalma, In: *Katonai Szemle*, 1931/11. szám, 42-53. o.

¹⁸ GERŐ Gyula: *A magy. kir. honvéd és csendőr tisztek nősülési ügyei körüli eljárás*, Budapest, Grill, 1905.

¹⁹ GERŐ Gyula: *Verfahren in Heiratsangelegenheiten der Offiziere und Beamten des k.u.k. Heeres, der k.u.k. Kriegsmarine, der k.k. Landwehr und der k.k. Gendarmerie*, Budapest, Grill, 1909.

²⁰ CZIÁKY Ferenc: *A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története*, Pécs, Dunántúl Kiadó, 1924.

jogtörténet és katonai büntetőjog vonatkozásában, mivel hasonlóról eddigi kutatásaink alapján nem tudunk. Ezen munkájában szükségképpen tükröződött a kor sajátos történelemszemlélete és nemzeti identitás erősítő szándéka, azonban műve még e korszakos sajátosságok mellett is máig etalonnak számít, amely mellett persze érdemes történeti tanulmányáról is megemlékezni.²¹ Monográfiája jelentőségét az is méltán szemlélteti, hogy maga Finkey Ferenc írt róla recenziót a *Jogállam* hasábjain.²²

Történeti áttekintő munkája mellett Cziáky Ferenc sem mulasztotta el a katonai büntetőjog aktuális kérdéseinek vizsgálatát. E tekintetben született a katonai büntetőjogot áttekintő munkája²³ épp úgy, mint a katonai büntetőjog jelentőségéről írott alkotása.²⁴

A katonai büntetőjogról írott publikációi mellett érdemes megemlíteni még azt is, hogy Cziáky Ferenc érdeklődését, tágabb jogi szemléletét tükrözi az a tény, hogy a háború megakadályozására vonatkozó nemzetközi kísérletekről²⁵ is született munkája.

2.4. Györffy László

²¹ CZIÁKY Ferenc: *Katonai igazságszolgáltatásunk történeti fejlődése*, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1940/1. szám, 199-206. o.

²² Lásd: FINKEY Ferenc: Dr. Cziáky Ferenc: *A magyar katonai büntető és fegyelmi jog ezeréves története*, In: *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 1925/4. szám, 171-172. o.

²³ CZIÁKY Ferenc: *A magyar katonai büntetőjog*, Budapest, Különlenyomat a Magyar Rendőr VI. évfolyamának 6. számából, 1936.

²⁴ CZIÁKY Ferenc, LEVENTE Nándor: *A katonai igazságszolgáltatás jelentősége és szükségessége békében és háborúban*, Budapest, Különlenyomat a Magyar Katonai Szemle 1942. évi 11. számából, 1942.

²⁵ CZIÁKY Ferenc: *Nemzetközi Kísérletek a háború megakadályozására*, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1933/6. szám, 59-74. o.

Győrffy László a hazai katonai büntetőjog sorformálóinak pantheonjában a másik olyan meghatározó alak, aki a jogalkalmazói gyakorlatból táplálkozó Sozialtechnik mezejéről a Sozialwissenschaft irányába mozdult el.

Mint hadbíró, több gyakorlati kérdést érintő tanulmánya született. Ezek közül kiemelhető a bírói kizárásra,²⁶ vagy a katonai bűnvádi perrendtartás nyelvhasználatára vonatkozó²⁷ munkája. Nem maradhat említés nélkül az a jelentős munka sem, amelyet a katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás rendszeréről és egyes aktuális kérdéseiről²⁸ monografikus jelleggel közölt, hiszen az egyike a kor jelentősnek tekinthető irodalmi termékeinek.

Érdemes azonban az elidőzni Győrffy munkásságának másik, elméleti-történeti vetületén is, hiszen e téren is jelentőset alkotott, még ha egyes megállapításait a korszakra jellemző forráskritika mellett is kell kezelni, akárcsak Cziáky Ferenc esetében. Győrffy László szakirodalmi egyedisége abban mutatkozik, hogy jelentős figyelmet fordított a katonai büntetőjog eszmeiségére, bölcséletére. E tekintetben tanulmánya²⁹ épp úgy született, mint monográfiája.³⁰

A fent leírt katonajogász-szakírói „hitvallás” megtartása mellett Győrffy László munkássága tükröződése annak a

²⁶ GYÖRFFY László: Kizárás és mellőzés a bírói ténykedésekből, In: *Jogtudományi Közöny*, 1914/25. szám 273-274. o.

²⁷ GYÖRFFY László: A nyelvkérdés a katonai bűnvádi perrendtartásban., In: *Jogtudományi Közöny*, 1914/21. szám, 222-223. o.

²⁸ GYÖRFFY László: *Értekezések a katonai büntetőjog köréből*, Pozsony, szerzői kiadás, 1913.

²⁹ GYÖRFFY László: A katonai büntetőjog bölcséleti elemeinek és vezéreszméinek rövid összefoglalása, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1940/2. szám, 491-494. o.

³⁰ GYÖRFFY László: *A katonai büntetőjog bölcsélete és oknyomozó története*, Budapest, Pallas Kiadó, 1925.

szándéknak is, amely az utat vesztett katonai jogi értékelések korrigálására irányul. Az a mindennapok taposómalmán túllépni kívánó jogász ugyanis, aki a katonai jog dolgát szakszerűen kívánja szemlélni és kezelni, szükségképpen szembesül azzal a kihívással, hogy korrigálni kell a rendszert nem értő, vagy kellő mélységben megismerni nem akaró szerzők által elplántált gondolatokat is. Ez egyrészt valóban a Szocialtechnik keretein túllépő elemzést és értékelést, másrésztől egyfajta kritikai szemlélet felvételét is indokoltá teszi, ami Győrffy Lászlóban is jelen volt. Ahogy ő fogalmazott – Pap Kálmán programadására akarva-akaratlanul csatlakozva – a katonai bünvádi perrendtartás apropóján írott munkájában: „A honvédség a és a közös hadsereg új katonai bünvádi perrendtartásáról számos szónoklat, értekezés hangzott már el. Olvastunk róla a napilapok hasábjain; foglalkoztak vele laikus és jogászberek. Hallottunk szép és szakszerű fejtegetéseket is róla. Végül azonban legtöbbször kiérettük a katonai viszonyokkal nem ismerős író gondolkodását. Nem is csodálható, ha az ilyen irányú közlemények hol ezen, hol azon az oldalon sántítanak. Hogy miért maradt a katonai büntető igazságszolgáltatás mindez ideig ugyszólván külön tudományágnak, amelyet olyan nehéz áthidalni még a rokon – látszólag testvérországból: az összes jogtudományok birodalmából is, azt könnyen megérthetjük. Ennek első oka a régi Mária Terézia-féle rendszer titkosságában kereshető, ami még egyenes folyománya az »inkvizitórius« eljárásnak. A második és főök az, - amit már az új katonai bünvádi perrendtartásról szóló értekezéseim folyamán ismételt hangsúlyoztam, - hogy amíg minden tudományágnak a nyilvános egyetemeken tanszéket állítanak, addig a katonai

büntető jogot ott csak hírből ismerik. Csak az a pár ember foglalkozik vele, akinek kenyere.”³¹

2.5. Schultheisz Emil

A katonai büntetőjog emblematikus, és a 20. századi magyar állam- és jogtudomány civil szegmense szempontjából is akceptált alakja Schultheisz Emil, aki munkássága jelentékeny részét a katonai büntetőjog terén, mint gyakorló jogalkalmazó, jogtudós, majd a jogalkotás tevőleges résztvevője is működött, egy megrázkódtatásuktól nem mentes életút során.³²

Schultheisz Emil szakirodalmi munkássága a 20. századi értelemben vett büntetőjogtudós habitusát tükrözi. Éppúgy vizsgálta választott tárgyának rendszerszintjét – akár a törvények magyarázatának megírásával – mint az egyes jogintézmények, részkérdések különös szintjét.

A tábornoki rangig jutó katonajogász, majd jogász professzor tevékenysége a magyar nemzeti katonai büntető jogalkotás két önálló anyagi kódexe szempontjából is meghatározó. Az 1930. évi II. törvénycikkkel megalkotott első önálló magyar katonai büntetőkódex magyarázatát³³ ugyanis ő

³¹ GYÖRFFY: i. m. (1913) 3.o.

³² E tekintetben lásd: KARDOS Sándor: Devecseri Schultheisz Emil, In: P. SZABÓ Béla, MADAI Sándor (szerk.): *A Debreceni Tudományegyetem jogtanárai (1914-1949) I.*, Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2004, 187-219. o.

³³ SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntetőtörvény (1930. évi II. törvénycikk) magyarázata. I. kötet – Általános rész*, Budapest, Politzer kiadása, 1931.; SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntetőtörvény (1930. évi II. törvénycikk) magyarázata. II. kötet – Különös rész. I. Füzet*, Budapest, Radó nyomda, 1936; SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntetőtörvény (1930. évi II. törvénycikk) magyarázata. II. kötet – Különös rész. II. Füzet*, Budapest, Politzer kiadása, 1936; SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntetőtörvény (1930. évi II. törvénycikk) magyarázata. III. kötet – Különös rész*, Budapest, Magánkiadás, 1942.

írta meg, míg az 1948. évi katonai büntetőtörvénykönyv³⁴ megalkotásában személyesen vett részt.

Tanulmányai körében kiemelendő azonban, hogy nem csak katonai témákkal foglalkozott katonajogászai működése alatt, miközben a katonai büntetőjog terén is jelentős publikációkat adott közre. Katonai büntetőjogi tevékenysége köréből a teljesség igénye nélkül említhető az előjáró ellen intézett erőszakról,³⁵ az elégtétel kéreés katonai bűncselekményt képző esetéről,³⁶ a német katonai bűnvádi perrendtartásról,³⁷ vagy épp a bűncselekmény elkövetésére irányuló katonai parancsról³⁸ írott munkája.

Schultheisz Emil személyében tehát a magyar katonai büntetőjog története egy rendkívül sokrétű tudós-szakértő elmével gazdagodott, amit még értékesebbé tesz az a tény, hogy tudományos igényű munkássága mellett szerzőként a jogalkalmazás támogatására is törekedett, amit nem csak a

³⁴ *A katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1948. évi LXII. törvény.* Születésének körülményeit lásd bővebben: KELEMEN Roland: Erőterek szorításában... A magyar katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás a megtorló-számonkérő jogintézmények árnyékában (1945-1949), In: FARKAS Ádám, KELEMEN Roland (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvéd-katonai büntető joghistória forrásaiból (1945-1949) I.*, Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015., 25-56. o.

³⁵ SCHULTHEISZ Emil: Az előjáró ellen intézett erőszak fogalma, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1933/2. szám, 69-74. o.

³⁶ SCHULTHEISZ Emil: A lovagias elégtételkéreésnek katonai bűncselekményt képző esete, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1932/6. szám, 72-78. o.

³⁷ SCHULTHEISZ Emil: A német katonai bűnvádi perrendtartás vázlata, In: *Magyar Katonai Szemle*, 1937/4. szám, 57-69. o.

³⁸ SCHULTHEISZ Emil: A bűncselekmény elkövetésére irányuló katonai parancs, In: MOÓR Gyula (szerk.): *Büntetőjogi tanulmányok Angyal Pál születése 60-ik és jogtanári működése 35-ik évfordulójának emlékére*, Budapest, Pallas Kiadó, 1933.

büntetőtörvény magyarázata, hanem egy későbbi vállalása, a katonai büntetőtörvény zsebkönyve³⁹ is fémjelez.

Ezen nagy tudású, gyakorlati tapasztalattal rendelkező és szakíróként is helyt álló katonajogászok történelmi sora tehát az, amelybe meglátásunk szerint Kovács Tamás is csatlakozott gyakorló jogászi, valamint szakírói és szervezői tevékenységével, amely példaként állhat mindazok előtt a jelenben és a jövőben, akik a katonai jog művelése és fejlesztése terén elhivatottságot éreznek magukban.

3. Dr. Kovács Tamás nyugállományú altábornagy pályaképe és munkássága

Dr. Kovács Tamás nyugalmazott legfőbb ügyész úr több mint 40 éve, 1976-ban lépett a tudományos élet „harcmezéjére”, amikor első szakmai cikke közlésre került, „*A bűnügyek parancsnoki elbírálásának tapasztalatairól*”⁴⁰ címmel, a katonajogász társadalom akkori unikális szakfolyóiratában, a *Katonai jog és igazságszolgáltatás* VII. évfolyamában.

Az azóta eltelt négy évtized alatt, mintegy tucatnyi, a katonai büntető és fegyelmi anyagi, eljárási és végrehajtási jog területét felölelő cikket adott közre szerzőként, katonai ügyészi gyakorlatából eredő értékelő elemzései három korszakra oszthatók. Az első korszakban 1976. és 1982. között a már jelzett folyóiratban közölte dolgozatait.

³⁹ SCHULTHEISZ Emil: *A katonai büntetőtörvény zsebkönyve*, Budapest, Politzer kiadása, 1943.

⁴⁰ KOVÁCS Tamás: *A bűnügyek parancsnoki elbírálásának tapasztalatairól*, In: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás*, 1976/1. szám, 63-76. o.

Dr. Kovács Tamás századosként mintegy öt éve volt katonai ügyész a Szegedi Katonai Ügyészség állományában, amikor első nemzetközi hadijogi tapasztalataira tett szert Dél-Vietnámban, ahol a négy nemzetiségű Nemzetközi Ellenőrzési és Felügyelő Bizottság első magyar váltásának tagjaként lengyel, kanadai, valamint indonéz katonákkal, diplomáttal vett részt az indokínai térségben akkor zajló háborút lezáró 1973. évi januári párizsi megállapodás helyszíni végrehajtásában. A nyolc hónapos külszolgálat katonai és jogi konklúziói kiindulópontként szolgáltak, amikor 1993-ban az akkor már katonai főügyész dr. Kovács Tamás vezérőrnagy úr életre hívta, majd további kilenc alkalommal magyarországi házigazdájaként „levezenyelte” a katonai jog fejlesztését szolgáló, e körben a tudományszervezésben egyedülálló rendezvény sorozatot, a Budapesti Nemzetközi Katonai Büntetőjogi Konferenciát, amelyen a világ valamennyi kontinenséről tucatszám érkeztek a delegátusok.

A 2011-ig két évente lebonyolított, a nemzetközi katonai és hadijog egy-egy aktuális kérdéskörét feldolgozó előadásfolyam generálta tudományos munkásságának második korszakát. Ezen időszak „1997-2003.” között dr. Kovács Tamás altábornagy úrtól a Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok periodika az Ügyészek Lapja, a Kriminológiai Közlemények és az Új Honvédségi Szemle is közreadott katonai jogi tárgyú tudományos közleményeket, míg a szerző 2003-ban egyetemi alma matere oktatója, Dr. Vargha László ünnepi kötetében tisztelgett kriminológia tanára előtt a katonai büntetőeljárás jogi elemzésével.

A katonai főügyész úr tudományszervező tevékenysége következő lépcsőfokoként 1996-ban alapítója és 2010-ig első elnöke lett a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaságnak, mely szervezet célul tűzte ki a hazai katonai és honvédelmi,

valamint a nemzetközi hadijog kutatását, tudományos fejlesztését.

Elnök úrnak a magyar katonajogász társadalom nemzetek közötti megismerésére kitűzött célját siker koronázta, a magyar társaság vezetőjeként az ENSZ tanácsadó szervezete, a Nemzetközi Katonai Jogi és Hadijogi Társaság igazgató tanácsa tagjává választotta 1997-ben. Személye nemzetközi elismertségét jelzi, hogy az USA Ohio Szövetségi Állam Nemzeti Gárdája, a szövetségi Katonai Fellebbviteli Bíróság, valamint a szárazföldi haderő Jogi Szolgálat (US. Army JAG) külhoni katonajogászként egyedülként tiszteletbeli tagjává fogadta, valamint az Egyesült Államok elnöke 2005. évben érdemrenddel tüntette ki a szövetséges államok közötti katonai igazságszolgáltatási kapcsolatok fejlesztésében vitt szerepéért. Hasonló indíttatásból tüntette ki őt a Lengyel Köztársaság nemzetvédelmi minisztere, valamint a Brazil Katonai Főállamügyészség vezetője is 2002. évben.

Altábornagy úr második szerzői korszakában vált birtokosává a legmagasabb hazai ügyészi szakmai elismeréseknek, így 2001-ben a Kozma Sándor Díjnak és a Finkey Ferenc Díjnak. A magyar katonai igazságszolgáltatás magas szintű szolgálatáért Hunyadi János Díjban részesítette őt 2003-ban a honvédelmi miniszter. Mindezeket megelőzően állami kitüntetésként 1998-ban megkapta a Magyar Köztársaság Érdemrendje Középkeresztjét, a katonai tagozatban.

Elméleti és gyakorlati munkássága elismeréseként az azóta integrálódott Rendőrtiszti Főiskola címzetes docense, és záróvizsga bizottságának, valamint Társadalmi Tanácsának tagja lett, továbbá a Jogi Szakvizsga Bizottság tagjává is választották, valamint az ELTE államvizsga bizottságának

vizsgáztatója volt, míg a Magyar Jogász Egyletben 2002-ben alelnöki tisztre került.

Egykori alma matere katonatudósi kvalitása elismeréseként a katonai büntetőjog egyetemi óraadó oktatójaként kérte fel. Nem véletlen, hogy az univerzitás szervezésében 2007-ben került lebonyolításra az első önálló magyar katonai büntetőkódex, a Rákóczi-féle törvénykönyv kiadásának 300. éves évfordulójának ünnepi előadás folyamata.

Dr. Kovács Tamás altábornagy úr 2006. október 9-ei legfőbb ügyésszé választásával kapta kézhez obsitlevelét. Négy éves ciklus, és 41 évi ügyészi szolgálatot követően 2010. december 13-án vonult végleges nyugdíjba, amely megnyitotta harmadik szerzői korszakát. 2012-ben, mint a Társaság tiszteletbeli elnöke ünnepi előadója volt „A 100 éves a honvéd ügyész” című tudományos konferenciának, melynek keretében az 1946-ban önálló szervezetként létrehozott katonai ügyészség 65 éves jogtörténetét dolgozta fel.

Katonatudósként ösztönzője volt a 2013-ban új szakjogi periodikaként alapított Katonai Jogi és Hadijogi Szemlének, ahol cikkeket, összefoglalókat is közölt a magyar katonai ügyészi hivatásrend múltjáról, és a hazai katonai jogtudomány műveléséről.

Altábornagy úr haláláig változatlanul megbecsült tagja volt a hazai állam- és jogtudomány kutatói közösségének és Társaságunknak is. Aktív, áldozatos és életművé nemesedett munkássága elismeréséül 2017-ben, elsőként kapta meg Társaságunktól a Schultheisz Emil emlékérmét.

4. Dr. Kovács Tamás nyugállományú altábornagy válogatott közleményei

- [1] KOVÁCS Tamás: *A bűnügyek parancsnoki elbírálásának tapasztalatairól.* In: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás* 1976/1. szám.
- [2] KOVÁCS Tamás: *A fegyelmi jogkör gyakorlása során felmerülő elvi és gyakorlati problémák.* In: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás* 1978/2. szám
- [3] KOVÁCS Tamás: *A sorkatonák büntetőjogi felelősségre vonásának további differenciálási lehetősége.* In: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás* 1981/1. szám.
- [4] KOVÁCS Tamás: *Néhány gondolat a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések alkalmazásával kapcsolatos gyakorlati problémákról.* In: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás* 1982/1. szám.
- [5] KOVÁCS Tamás: *A katonai igazságszolgáltatás szervezeti és eljárásjogi megoldásaival kapcsolatos nemzetközi tapasztalatokról.* In: *Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXXV.* Budapest: OKKRI, 1998.
- [6] KOVÁCS Tamás: *A bűnözés és a deviáns viselkedési formák a magyar honvédségben.* *Kriminológiai Közlemények* 56. 1998.
- [7] KOVÁCS Tamás: *A bűncselekmények sértettjeinek eljárásjogi pozíciója és jogaik védelme a magyar katonai büntetőeljáráásban.* In: *A 4. Nemzetközi Katonai Büntetőjogi Konferencia Kiadványa.* Budapest: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 1999.
- [8] KOVÁCS Tamás: *A katonák ellen folytatott büntetőeljárások és a katonai ügyészi tevékenység.* In: *Új Honvédségi Szemle* 2000/különszám.

- [9] KOVÁCS Tamás: *Kérdések és megoldások a katonai büntetőeljárásban*. In: Emlékkönyv Vargha László egyetemi tanár születésének 90. évfordulójára. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, 2003.
- [10] KOVÁCS Tamás: *Participants of the Hungarian military administration of justice, legal status of the military judges, and military prosecutors*. In: Humanitas et Militaris N° 1 – novembro/2004 Revista da Associação Internacional das Justiças Militares – AIJM, Florianópolis – SC – Brasil, 2004.
- [11] KOVÁCS Tamás: *The International Experience of the Organisational and Procedural Solutions of Military Justice*. In: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – Mészáros Bence (szerk.): Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára. Pécs: PTE ÁJK, 2006.
- [12] KOVÁCS Tamás: *Az ügyészség az igazságszolgáltatási reformban*. In: CSEFKÓ Ferenc (szerk.): Ünnepi kötet Ivancsics Imre egyetemi docens, decan emeritus 70. születésnapjára. Pécs: PTE ÁJK, 2008.
- [13] KOVÁCS Tamás: *Az ügyészi hivatás jövőképe*. In: Emlékkönyv Markos György egyetemi adjunktus tiszteletére. Pécs: PTE ÁJK, 2009.
- [14] KOVÁCS Tamás: *A katonai perrendtartás születéséről a katonai ügyészi szervezet megszűnéséig*. In: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2013/1. szám.
- [15] KOVÁCS Tamás: *Katonai Jog és Igazságszolgáltatás – egy rangos szakmai folyóirat bibliográfiája*. In: Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2015/1. szám.

